

I49

SKRIFTER FRÅN JURIDISKA
FAKULTETEN I UPPSALA

ERIK GRAHN

Mänskliga fri- och rättigheter i anställningsavtalets marginaler

iUSTUS

Mänskliga fri- och rättigheter i anställningsavtalets marginaler

Erik Grahn

§
iUSTUS
FÖRLAG

Abstract

Human Rights in the Margins of the Employment Contract

The European Convention on Human Rights (ECHR) was incorporated into Swedish Law in 1995. Since then, it has been invoked by employers, employees, and the Labour Court several times in proceedings before said court. This book describes the way that Swedish law on the employment contract has been, and should be, influenced by the demands that the convention puts on the state of Sweden.

The book is divided into three parts. The first gives a general overview of Swedish law on the employment contract and the ECHR. It also explores the theorization of that law, and the history connected to it. The second part of the book contains a detailed exploration of the case law on the right to privacy, freedom of expression and freedom of religion, from mainly the European Court of Human Rights and the Swedish Labour Court. Some case law is given a more cursory description, and other case law is read more closely, exploring many aspects of the court's reasoning. A guiding theme is the tension between rights based reasoning and consequentialist weighing. In the third part of the book some general themes from the examined case law is discussed, together with some conclusions on what can be said about Swedish and Strasbourg legal culture on the basis of the case law readings of the books second part.

It is suggested that Swedish courts should adopt a certain mode of reasoning when trying human rights claims in the employment context. This should include considering all relevant aspects, demanding that employers may only rely on concrete risks to their interests except when health and safety is concerned, encouraging employers to discuss and compromise with employees and sometimes unions, weighing all consequences for the employee. It is also argued that due to their differently perceived importance for society, freedom of expression is valued higher than the other rights, and the right to privacy for judges is valued higher than might be expected for other groups of workers.

Erik Grahn, Juridiska institutionen, Uppsala universitet, Box 512, 751 20, UPPSALA

© Författaren och Iustus Förlag AB, Uppsala 2025

Upplaga 1:1

ISSN 0282-2040

ISBN 978-91-7737-337-7

Produktion: eddy.se ab, Visby 2025

Omslag: John Persson

Förlagets adress: Box 1994, 751 49 Uppsala

Telefon: 018-65 03 30

Webbadress: www.iustus.se, e-post: kundtjanst@iustus.se

Printed by Eurographic Group, Poland 2025

Till Leslie och Lou

Förord

I internationell litteratur förekommer en distinktion mellan bl.a. *acknowledgement* och *preface*.^{*} Där *acknowledgement* innehåller det som förord till svenska rättsvetenskapliga avhandlingar brukar innehålla, nämligen tack till olika personer (en tacksägelse) innehåller *preface* några ord om själva boken och dess tillkomst, det man med parafras på Derrida kan kalla att skriva boken före boken börjar. Den lite för tidiga början på själva boken får anstå till början på inledningen. Jag avser inte att här avvika från det gängse, och tacksägelsen börjar nu, här, eller där, strax under. (Det har sagts i Blå rummet att man kanske inte bör tacka väldigt framstående jurister eftersom det då framstår som att man försöker snylta på de tackades renommé. Tacken nedan förses därför med den reservationen att förordet inte får upfattas så, annars ska de strykas ur förordet och framföras muntligen.**)

Jag vill varmt tacka mina båda handledare Mikael Hansson och Caroline Johansson. Utan ert outtröttliga ifrågasättande hade avhandlingen varit mycket sämre och utan era insiktsfulla kommentarer hade jag inte lärt mig allt det jag lärt mig under forskarutbildningen. Tack för ibland roliga och alltid intressanta diskussioner om arbetsrättsvetenskap samt filosofi vid såväl tidig som sen timme.

Jag vill också tacka min halvtidsgranskare professor Bengt Domeij samt mina slutgranskare professor Niklas Selberg, docent och juris doktor Victoria Enqvist samt juris doktor Karolina Stenlund. Ni hjälpte mig börja ana de svagheter som fanns och troligen ännu finns i mitt reflexiva ögas blinda fläck. På samma tema vill jag tacka alla som deltog och bidrog med synpunkter, frågor och kommentarer på mitt halvtids- och slutseminarium, på Svenska arbetsrättsliga nätverkets nätverksträff 2021, samt på Svenska nätverket i politisk teoris nätverksträff 2024 (ingen nämnd och ingen glömd). Tack för stimulerande diskussioner till alla seminarieledare på introduktionskursen i vetenskapsteori samt till kursföreståndaren på *Språk- och diskursteori för rättsvetenskapare* – professor Håkan Andersson – och på *Wittgenstein and Law* – professor Joel Samuelsson. Särskilt tack för kommentarer på utvalda delar av texten riktas till doktoranderna

* Behöver det påståendet en not? En förutsättning måste vara att avhandlingen och vetenskapen har börjat.

** En regel för tolkning av förordet. Om sådana regler se avsnitt 2.1.

Benjamin Svensson, Karwan Osmani, Jakob Hellström, Joel Martinsson, Rawaz Shanagar, Sanna Mossberg och Sara Hovi, till docenterna Oskar Mossberg, Therese Fridström Montoya och Erik Sjödin, professor Håkan Andersson, samt till justitieråden Jonas Malmberg och Margareta Brattström. Tack till Ulrika på Karlstads universitetsbibliotek som trots semesterstängt hjälpte mig få tillgång till *Arbetsdomstolens domar* i ett kritiskt skede i avhandlingsarbetet. För korrläsning vill jag rikta tack till min handledare Mikael Hansson samt till doktoranderna Anton Andersén, Benjamin Svensson, Christina Kjellsson, Karwan Osmani och Sanna Mossberg. Tack slutligen för tryckbidrag till Emil Heijnes Stiftelse för rättsvetenskaplig forskning och Juridiska fakulteten vid Uppsala universitet.

”Det är en fruktansvärd lyx att få möjligheten att doktorera.” Så inledde Mikael Ruotsi förordet till sin avhandling. Det är en avslöjande formulering. Det är en lyx att få doktorera, men den som får möjligheten bör känna fruktan inför den lyxen eftersom den för med sig sitt mått av bekymmer. På ett mer personligt plan vill jag därför rikta ett särskilt tack till några doktorander för att de gjort att bekymren knappt varit märkbara. Till *Ceci le colon*, det vill säga Peter Ramsjö, P-O Persson samt Rawaz Shanagar, till Benjamin Svensson, Sanna Mossberg, Sara Hovi, Karwan Osmani och Christina Kjellsson: tack för diskussioner om doktorandlivets vedermödor samt för att ni gjort vetenskap till humor, och humor till vetenskap. För mycket gott sällskap på konferenser och nätverksträffar vill jag tacka doktoranderna Sonia Ericstam, Eva Folkow, Elica Ghavidel Rostami, Simen McAdam Lium och numera ph.d. Anne-Beth Meidell Engan.

För den händelse att någon doktorand läser det här vill jag citera professor emeritus Bertil Bengtsson som i Vetenskapsradion den 27 mars 2025 citerade sin far: ”Kom ihåg att flit övervinner förstånd.” Men till det vill jag lägga: Kom ihåg att livet inte bara är forskarutbildning. Jag vill därför rikta mitt största tack och min varmaste kärlek till min familj, Leslie, Lou och Susanna. Tack för att ni alltid varit viktigare än avhandlingen och därigenom satt arbetet med den i sitt rätta perspektiv. Tack också till mina föräldrar Elisabeth och Stefan för alla gånger suttit barnvakt medan Susanna jobbat och jag varit på seminarium.

Sist av allt vill jag poängtera – när nu boken före boken, början som inte är en början, tacksägelse med förbehåll, regler för tolkning, samt citering av en citering har fått sin plats och det snart (där, strax under) är dags för allvar – att även om jag kan uttrycka mig kritiskt eller kritiserande när jag diskuterar vissa texter, så känner jag varma känslor för alla de texter som finns i min källförteckning. De har alla gett mig njutning och inspiration. Varje angrepp visar min uppskattning, eftersom det inte

finns någon mening med att kritisera en dålig text. Tack till alla de som i egenskap av upphovspersoner till dessa texter öppnat sig för att ingå i samtal om (rätts)vetenskap, (arbets)rätt samt mänskliga fri- och rättigheter. Jag ser fram emot att samtalet fortsätter.***

Erik Grahn
Värmlands Nysäter
2025-07-28

*** Gadamer, *Text and Interpretation*, s. 26: "Genuinely speaking one's mind has little to do with mere explication and assertion of our prejudices; rather it risks our prejudices – it exposes oneself to one's own doubt as well as to the rejoinder of the other".

Innehåll

Förord 7

Förkortningar 23

DEL I – PROBLEMET OCH DESS RÄTTSLIGA KONTEXT

1 Introduktion och tema 31

- 1.1 Inledning samt formulering av teman och frågor 31
- 1.2 Närmare om avgränsningar och material 36
- 1.3 Några frågor om terminologi 38
- 1.4 Disposition 40

2 Teori och metod 42

- 2.1 Teoretiska utgångspunkter 42
- 2.2 Metod och genomförande 50
- 2.3 Nära läsning och behandling av texter 53
- 2.4 Översättning och ”komparation” 57
- 2.5 Europakonventionen och tolkning 59

3 Allmänt om anställningsavtalet 63

- 3.1 Inledning och introduktion av några begrepp 63
- 3.2 Arbetskyldighet och lojalitet i svensk arbetshistoria 64
  - 3.2.1 Inledning 64
  - 3.2.2 Förindustriell reglering 65
  - 3.2.3 Det liberala skedet – arbetsledningsrätten som maktfaktum 67

3.2.4	Den tidiga industriella epoken och arbetsgivarprerogativen	68
3.2.5	Den nya arbetsrätten	72
3.3	Teoretisering av arbetsledningsrätten	73
3.3.1	Inledning	73
3.3.2	Avtalstyper och avtalsförutsättningar	78
3.3.3	Sedvanerätt	82
3.3.4	Äganderätt och näringsfrihet som historisk förklaring	86
3.3.5	Äganderätt och näringsfrihet som materialistisk förklaring	88
3.3.6	Äganderätt och näringsfrihet som normativt grundmönster	90
3.3.7	Äganderätt och näringsfrihet som normativ förklaring	93
3.3.8	Arbetsledningsrättens ekonomiska betydelse	98
3.3.9	Rekapitulation	100
3.4	Arbetsledningsrättens konkretisering i tillämpningen	100
3.4.1	Inledning och översikt	100
3.4.2	Arbetsskyldighet – vad, när och var?	102
3.4.3	Kontrollåtgärder, ordningsregler och reglementen I	106
3.5	Tolkningsföretråde om arbetsskyldighet	113
3.5.1	Inledning	113
3.5.2	Tolkningsföreträdes effekt	113
3.5.3	Förutsättningar för tolkningsföretråde – kontrollåtgärder, ordningsregler och reglementen II	117
3.5.3.1	Arbetsgivares tolkningsföretråde och arbetsledningsrättens inre gräns	117
3.5.3.2	Arbetsstagarorganisations tolkningsföretråde och arbetsledningsrättens yttre gräns	118
3.6	Allmänt om arbetstagares lojalitetsplikt	128
3.7	Rekapitulation	136

4 Mänskliga rättigheter 138

4.1	Inledning och något om materialval	138
4.2	Mänskliga fri- och rättigheter i historien	139
4.2.1	Inledning	139

- 4.2.2 Internationellt 140
- 4.2.3 Sverige 145
- 4.3 Teoretiseringen av mänskliga fri- och rättigheter 149
  - 4.3.1 Inledning 149
  - 4.3.2 Mänsklig värdighet som fundament 151
  - 4.3.3 Gränser för statens maktutövning eller interna autonomi 156
  - 4.3.4 Kritik av mänskliga rättigheter 160
- 4.4 Rekapitulation och diskussion 165

5 Europakonventionens struktur i ljuset av Europadomstolens praxis 169

- 5.1 Inledning 169
- 5.2 Bedömningens allmänna struktur 170
  - 5.2.1 Inledning och reflektion över metoden 170
  - 5.2.2 I konventionstexten 171
  - 5.2.3 I Europadomstolens praxis 173
- 5.3 Närmare om makrostrukturens moment 176
  - 5.3.1 (0) När flera rättigheter står på spel 176
  - 5.3.2 (1a) Upptagandevillkor (*admissibility/recevabilité*) 178
  - 5.3.3 (1b) Ingrepp i rättigheten (*interference/ingérence*) 184
  - 5.3.4 (1c) Offentlig myndighet eller ej – positiva och negativa skyldigheter 188
  - 5.3.5 (2a) Stöd i lag 190
  - 5.3.6 (2b) Berättigat intresse 193
  - 5.3.7 (2c och 3) Nödvändighet, intresseavvägning, proportionalitet och bedömningsmån 196
    - 5.3.7.1 Kraven och deras samhörighet 196
    - 5.3.7.2 *Redfearn*, provanställning och treundantaget 199
    - 5.3.7.3 Bedömningsmån 200
    - 5.3.7.4 Rekapitulation och implikation för metoden i det följande 203

6 Förberedande beskrivning av några ytterligare rättsliga figurer 204

- 6.1 Inledning 204

- 6.2 Lagen om anställningsskydd 204
- 6.3 Regeringsformens rättighetskatalog 206
  - 6.3.1 Inledning 206
  - 6.3.2 Det allmänna 207
  - 6.3.3 Kort om inskränkningsmöjligheterna enligt regeringsformen 212
- 6.4 Europakonventionens betydelse vid tillämpning av svensk arbetsrätt 213
  - 6.4.1 Inledning och det allmännas ansvar 213
  - 6.4.2 I relationer mellan enskilda rättssubjekt och i förhållande till regeringsformen 216
    - 6.4.2.1 Inledning och utomobligatoriska förhållanden 216
    - 6.4.2.2 Inomobligatoriska förhållanden och lagstadgade avvägningsregler 221
- 6.5 Europeiska unionens rättighetsstadga och EU-rättens företrädare 225
  - 6.5.1 Inledning 225
  - 6.5.2 Rättighetsstadgan och andra bestämmelser på fördragsnivå 225
  - 6.5.3 EU-rättens företrädare 227
- 6.6 Kort om äganderätt och näringsfrihet i de olika rättsordningarna 230

7 Rekapitulation och förberedelse för del II 233

- 7.1 Problemet som det ter sig så långt 233
- 7.2 Disponeringen av materialet i del II 236

DEL II – PRESENTATION OCH ANALYS AV MATERIALET

8 Privat- och familjeliv på arbetsplatsen i praxis 241

- 8.1 Inledning 241
- 8.2 Praxis om tillämplighet av artikel 8 244
  - 8.2.1 Inledning 244
  - 8.2.2 Skiljande från anställning, omplacering, ”degradering”, löneavdrag, utebliven anställning 246

8.2.2.1	Inledning – Denisovdistinktionen	246
8.2.2.2	Skälfall	248
8.2.2.3	Konsekvensfall	251
8.2.3	Övervakning av kommunikation, genomgång av arbetsdator	258
8.2.3.1	Inledning och något om de första rättsfallen	258
8.2.3.2	<i>Bărbulescu mot Rumänien</i> (GC, 2017)	260
8.2.3.3	Övervakning av kommunikation och position efter <i>Bărbulescu</i>	264
8.2.3.4	Kameraövervakning efter <i>Bărbulescu</i>	266
8.2.4	Arbetsmiljöfrågor, drogtestning och vaccinationskrav	268
8.3	Intresseavvägningar	269
8.3.1	Moraliska, levnads- och anständighetskrav samt några frågor om familjeliv	269
8.3.1.1	Inledning och behandling av mål med anknytning till religiösa organisationer och frågor	269
8.3.1.2	<i>Țîmpău mot Rumänien</i> (2023) – Tillämpning av principerna från <i>Fernández Martínez</i> i ett konsekvensfall	275
8.3.1.3	Utanför religionens område	276
8.3.2	Övervakning av kommunikation och arbete	278
8.3.2.1	Inledning	278
8.3.2.2	<i>Bărbulescu</i> – faktorerna	280
8.3.2.3	<i>Intermezzo</i> – <i>Bărbulescu</i> och ett första synliggörande av två arketyper	285
8.3.2.4	<i>Köpke</i> (2010) och <i>López Ribalda m.fl.</i> (GC, 2019) – Faktorernas tillämpning vid kameraövervakning	286
8.3.2.5	<i>Florindo de Almeida Vasconcelos Gramaxo</i> (2022) – <i>Bărbulescu</i> faktorernas tillämpning i mål om GPS-övervakning	291
8.3.2.6	<i>Libert</i> (2018) – Genomgång av arbetsdator	294

8.3.2.7	Andra övervakningsmål efter <i>Bärbulescu</i> – telefonlistor och dejting	295
8.3.2.8	Rekapitulation och diskussion	296
8.3.3	Drogtestning och hälsokontroller utanför det allmänna	298
8.3.3.1	Inledning	298
8.3.3.2	Prövningens struktur	299
8.3.3.3	Sammanfattning av omständigheterna i praxis	303
8.3.3.4	Närmare om argumentationen i AD 1998 nr 97 (OKG) samt något om efterspelet i <i>Wretlund mot Sverige</i> (beslut, 2004)	306
8.3.3.5	Närmare om argumentationen i AD 2001 nr 3 <i>Fryshuset</i>	310
8.3.3.6	Närmare om argumentationen i AD 2009 nr 36 <i>Ragn-Sells</i>	311
8.3.4	Vaccinationskrav	313
8.3.4.1	Utgångspunkterna enligt svensk rätt, AD 2023 nr 75 och en fråga om narrativt utrymme	313
8.3.4.2	Europadomstolens hantering i <i>Pasquinelli mot San Marino</i>	315
8.3.4.3	De olika världsbilderna i AD 2023 nr 75 och <i>Pasquinelli</i>	319
8.3.5	Regeringsformens skydd vid drogtestning och vaccination	321
8.3.6	Språkkrav	322
8.3.7	Diskriminering i övrigt	324
8.3.8	Kort om arbetsmiljöfrågor i övrigt	326
8.3.9	Konsekvensfallen	328
8.3.9.1	Inledning	328
8.3.9.2	Arbetsgivaråtgärder mot arbetstagare inom rättsväsendet	328
8.3.9.3	Lustration – utrensning av personer i syfte att värna demokratin	330
8.4	Uppsamlande diskussion	332

9 Religionsfrihet på arbetsplatsen i praxis 336

9.1	Inledning och något om svenskt grundlagsskydd	336
9.2	Praxis om tillämplighet av artikel 9 i arbetslivet	339

9.2.1	Inledning och något om distinktionen mellan <i>forum internum</i> och <i>forum externum</i>	339
9.2.2	Några särskilda religiösa uttryck	342
9.3	Praxis om begreppet religion och viss religion i diskrimineringslagen och bakomliggande EU-rätt	343
9.4	Intresseavvägningar och vissa andra frågor	344
9.4.1	Inledning och introduktion till diskrimineringsrätten	344
9.4.2	Europadomstolens allmänna uttalanden och något om bedömningsmånen	347
9.4.3	<i>Forum internum</i> och vissa andra frågor – direkt diskriminering på grund av religion	349
9.4.3.1	Inledning	349
9.4.3.2	Närmare om arbetslivsdirektivet	350
9.4.3.3	Lämnande av förmåner på religiös grund – C-193/17 <i>Cresco Investigation</i> m.m.	353
9.4.4	Europadomstolen om religiös klädsel i arbetet	355
9.4.4.1	Inledning	355
9.4.4.2	<i>Dahlab mot Schweiz</i> (beslut, 2001, statlig arbetsgivare) – muslimsk huvudduk i grundskoleutbildning	355
9.4.4.3	<i>Kurtulmuş mot Turkiet</i> (beslut, 2006, statlig arbetsgivare) – muslimsk huvudduk på universitet	359
9.4.4.4	<i>Eweida m.fl. mot Förenade kungariket</i> (2013, privat arbetsgivare) klaganden Eweida – kristet kors på flygplats	361
9.4.4.5	<i>Eweida m.fl. mot Förenade kungariket</i> (2013, statlig arbetsgivare) klaganden Chaplin – förbud av kliniska skäl mot kristet kors i kedja	363
9.4.4.6	<i>Ebrahimian mot Frankrike</i> (2016, statlig arbetsgivare) – religiös neutralitet i vården av ickekliniska skäl	364
9.4.5	Diskrimineringsrättsliga domar om klädsel och handskakning	374
9.4.5.1	Inledning	374
9.4.5.2	C-157/15 <i>G4S Secure Solutions</i> (2017) – det första EU-domstolsmålet om uppvisande neutralitet i förhållande till kunder	374

- 9.4.5.3 C-188/15 *Bougnaoui och ADDH* (2017) – kunders krav på religiös neutralitet som ett verkligt och avgörande yrkeskrav 377
- 9.4.5.4 AD 2017 nr 65 – förbud av kliniska skäl mot bl.a. religiöst betingad klädsel 378
- 9.4.5.5 AD 2018 nr 51 – krav på att skaka hand med båda könen 383
- 9.4.5.6 C-804/18 *WABE* (2021) – de allmänna förutsättningarna för neutralitetsregler samt förhållandet till näringsfriheten 388
- 9.4.5.7 C-341/19 *MH Müller Handel* (2021) – betoning av medlemsstaternas utrymme för egna bedömningar 392
- 9.4.5.8 C-344/20 *S.C.R.L.* (2022) – när kan en neutralitetspolicy vara direkt diskriminerande på grund av det sätt de tillämpas 394
- 9.4.5.9 C-148/22 *Commune d'Ans* (2023) – medlemsstaternas bedömningsutrymme i frågor om neutralitetspolicy hos offentlig arbetsgivare enligt EU-rätten 397
- 9.4.5.10 AD 2023 nr 71 – neutralitetsregler av arbetsmiljöskäl 398
- 9.4.5.11 Religiös klädsel på arbetsplatsen – analys och kommentar 403
- 9.4.6 Religiöst motiverad vägran att utföra arbetsuppgifter eller arbeta på viss tid 410
  - 9.4.6.1 Inledning 410
  - 9.4.6.2 *Eweida m.fl. mot Förenade kungariket*, klagande 3 (2013) 410
  - 9.4.6.3 *Eweida m.fl. mot Förenade kungariket*, klagande 4 (2013) 411
  - 9.4.6.4 AD 2017 nr 23, *Grimmark mot Sverige* och *Steen mot Sverige* 412
- 9.4.7 Proselytism 423
- 9.5 Uppsamlande diskussion 424

10 Yttrandefrihet på arbetsplatsen i praxis 427

- 10.1 Inledning och något om svenskt grundlagsskydd 427
- 10.2 Praxis om tillämplighet av artikel 10 431
- 10.3 Intresseavvägningar 434
  - 10.3.1 Inledning 434
  - 10.3.2 Några allmänna frågor 436
    - 10.3.2.1 Yttrandefrihetens betydelse för samhället 436
    - 10.3.2.2 Några allmänna frågor bl.a. om yrkets betydelse 439
    - 10.3.2.3 Andras privatliv, värderande uttalanden m.m. 443
    - 10.3.2.4 Arbetsdomstolens ”rättsliga presumtion” 444
  - 10.3.3 Tystnadsplikt om arbetsgivarens verksamhet 445
    - 10.3.3.1 Inledning 445
    - 10.3.3.2 Allmän tystnadsplikt utanför det allmänna – AD 1994 nr 79 447
  - 10.3.4 Allmänt om yttranden i arbetet, om arbetet och på arbetsplatsen 450
  - 10.3.5 Yttranden som uppfattas göras för arbetsgivarens räkning samt några andra frågor om journalister 452
  - 10.3.6 Politiska och religiösa verksamheter 455
  - 10.3.7 Yttranden som medför samarbetssvårigheter, konflikter, förtroendeförlust 457
    - 10.3.7.1 Inledning och allmänna principer 457
    - 10.3.7.2 Samarbetssvårigheter i vården – AD 2011 nr 15 (Södertälje sjukhus) och något om *Sosinowska* 459
  - 10.3.8 Kritik och synpunkter angående arbetsgivarens verksamhet 463
    - 10.3.8.1 Inledning 463
    - 10.3.8.2 Internt förd kritik i Arbetsdomstolens och Europadomstolens praxis 466
    - 10.3.8.3 Externt förd kritik i Arbetsdomstolens praxis gällande privata arbetsgivare 469
    - 10.3.8.4 Europadomstolen om visseblåsning – inledning och något om tillämpningsområdet 473

- 10.3.8.5 Europadomstolen om visselblåsning
– Guajakriterierna 476
- 10.3.8.6 Europadomstolen om annan externt förd
kritik än visselblåsning 488
- 10.3.8.7 *Miroslava Todorova mot Bulgarien* (2021)
– interimistisk ogiltigförklaring av
uppsägning 490
- 10.3.8.8 Några domar om förtroendevalda 494
- 10.3.8.9 Sammanfattning och kort
diskussion 495
- 10.3.9 Att ge uttryck för sina intressen, åsikter och
preferenser utanför arbetet och utan direkt koppling
till arbetet 496
  - 10.3.9.1 Inledning 496
  - 10.3.9.2 AD 2012 nr 25 och *Pay mot Förenade
kungariket* 496
  - 10.3.9.3 *Herbai mot Ungern* 501
- 10.3.10 Politiska åsikter och politisk aktivitet 502
  - 10.3.10.1 Inledning 502
  - 10.3.10.2 *Vogt mot Tyskland* (GC, 1995) – lärares
lojalitet mot konstitutionen 506
  - 10.3.10.3 *Melike mot Turkiet* (2021) – bedömnings-
ramar vid användning av sociala
medier 508
  - 10.3.10.4 Europadomstolens rådgivande
yttrande P16-2023-001 (Grand
Chamber 2023) (*Salafistyttrandet*)
– särskilt om säkerhetsrisker i statlig
verksamhet 509
- 10.4 Uppsamlande diskussion om allmänintressets betydelse 513

DEL III – LÄNGRE LINJER OCH STÖRRE TEMAN

11 Allmänna teman 523

- 11.1 Inledning 523
- 11.2 Prövningen ska vara tillräckligt nyanserad och hålla hög
kvalitet 524
- 11.3 Risker, konkretion och realitet 527

- 11.4 Fara för liv och hälsa 530
- 11.5 Betydelse av dialog, kompromiss och process 532
- 11.6 Konsekvenserna för den enskilde 534

12 Avslutande diskussion 537

- 12.1 För det första – i fråga om rättigheternas natur 537
- 12.2 För det andra – i fråga om arbetsrättens och konventionsrättens särdrag 540
- 12.3 För det tredje – i fråga om konflikter mellan svensk rätt och konventionsrätt 542
- 12.4 För det fjärde 544

Summary 545

Källförteckning 547

- Offentligt tryck och internationellt material utöver rättspraxis 547
- Litteratur 550
- Internet 571

Rättsfall 573

Sakregister 591